

l yɔ laabaaru kambupa ba na yidà na gikrè anii wàà, “Yô naa adà” ma aa?

GuGu k'a lee laabaaru kambupa nsəbaka na, gɪ ŋe laabaaru kabupa ndee i cee da ma. Abupa de ni, GuGu a lee ka nriutaja.

Gɪ cee laa “Ushilè” kambupa

afanja anyin GuGu asəbaka ni. GuGu nde ni, “Yô naa adà” kambupa njì gɪ na yee gɪ fâja anyin. Laŋ na gɪ ce ati wa n'uŋono Gɔmɔ Yaakubu Sarabaa ataba ni bulei.

GuGu wàà : Mu pala ka i səba na laa laabaaru kambupa ?

Uŋono Sarabaa wàà : « Laabaaru kambupa gɪ səba na laa ma, gɪ kiđe n'ikrè ısaaka ni. Ikrè de ni gəŋ gibrabaja na giđafunja. l pala ka na gɪ səba, galei gadən ga ta dâ, baa aŋa na a rēŋe jì. »

GuGu wàà : Bai na bəre ba lee naa aŋe abupa de ?

Uŋono wàà : « Tam ndee amu n da ntəma ni ma, gɪ wuđa bafajaka pɪ apá uŋunii ni, awuđa anii kisukuru n'apá de. Isukuru ni na bafajaka ba na yala laabaaru kabupa de. Baŋono gboo ba na pɪ sukuru de na. Gɪ ta tō qaa uŋono Fuseeni AKPAŋKPA ma, uni k'a na cər n'anii na, ađuwaa a lee afalleeja na na yala keke kayɔkɔ. Bəre mbađee ba na shi laabaaru kabupa de ma, ba ta kpâ bifala ni bađe ba ti lə bawor wàà, gubɔ gu doo. Arèi a səra ma, ađe ce ati shi. Ama iđalaakoo-na-təb na gɪ na yala laabaaru kambupa nde. »

GuGu wàà : Mu pala ka i shee laabaaru kambupa nde ŋyidà “Yô naa adà” ?

Uŋono wàà : « Bukó bu tí pala na n pɪ na ŋyidà “Yô naa adà” ma na gəŋ wàà, baba qən a jì ka gəŋ. Baba de a lee Amaŋkəŋja na. A lə ka wàà, na k'á wuđa gufaŋa ayc akaasana naa ayc qaa dulinya a na sara ma na, k'i na da aki fee na. Ama u ta yô akaasana, aki lēŋ dulinya ni. Naa laabaaru kam bupa nde n ləŋ na gɪ tɔc ŋyidà “Yô naa adà”. U ta naa cēu bəre

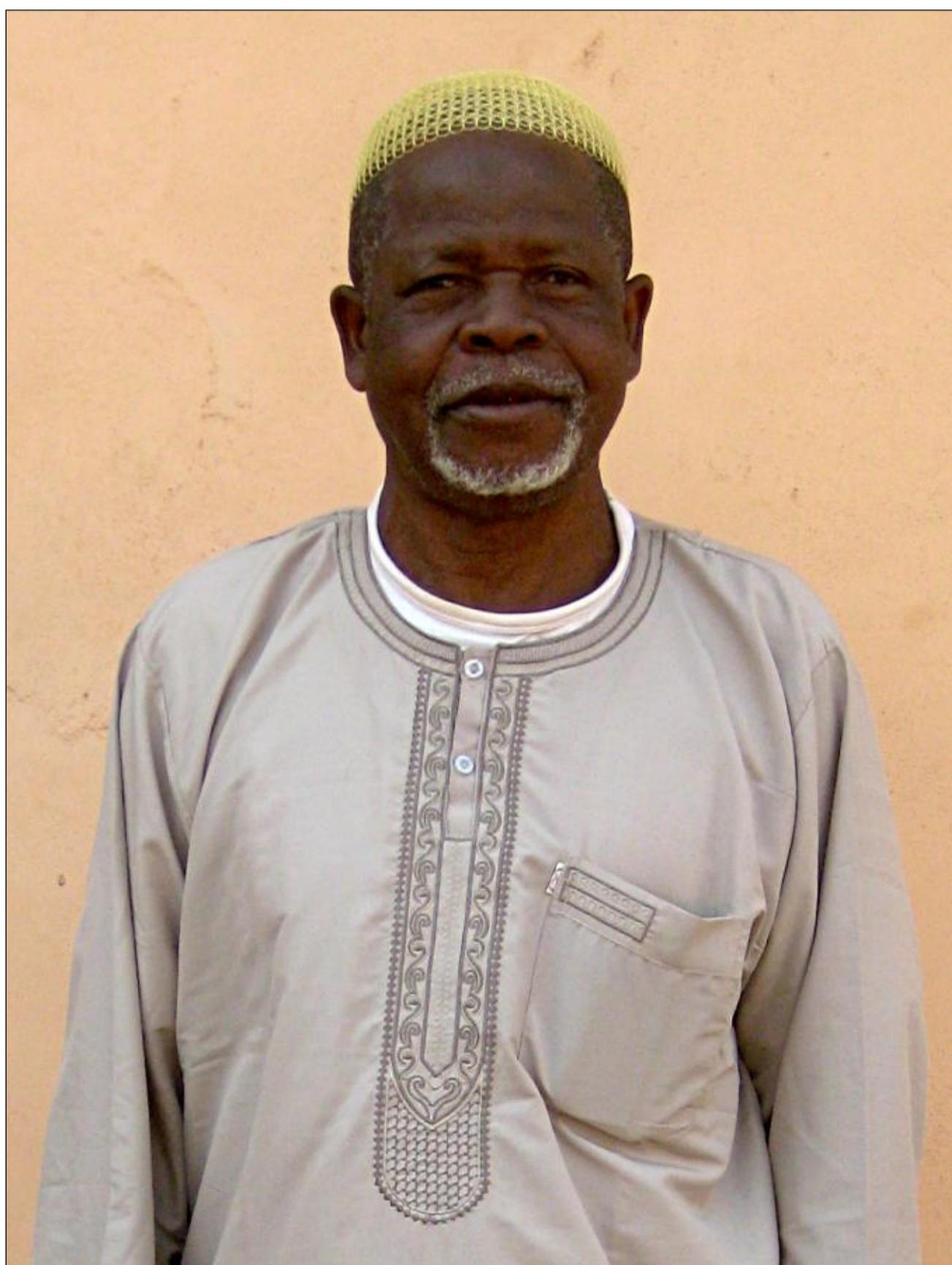

Foto : USA ASIS Rahaman

Alaaji GCMC Yaakubu Sarabaa

bu, GOMINA Mahasu na Mama-dú Agrii, uni a ci bojo ; Gaja ga lée ni gaafara. Atu mbađee gi shee na njon abo de ma na gën, amu Sarabaa na Fuudu. Mahasu ade da Kutonu na lee koñkaari, Mamađu Agrii ade da akowe gwara bagaténleedu ashee gikrè anii. Arè ndee a na du atu ikashì ma na gën, Jorj ELWET [Georg ELWERT], Ajaamaja a ci ma. Ađuwaa a na pi, atu gi se anyau halı ati doo na laabaaru kambupa Gajaamaténa ni gicéno na gjamakrè ayuga bere nkéj. A co wudà gaduu a na du abupa de naa bere ba yô wàà, gikrè gideen gi da Benes ní, ba na yida wàà, anii ma. »

GuGu wàà : Nawiya apaña na i njé ncén ?

Ujono wàà : « Nawiya na gën wàà, ka gi yo gi lô ntéma kayoko ba shee atu ma na. Gani kañkem, anii këbapi ba na lee uba antéma ma, kë ba na du atu ikashì na, ba sòlò bere bïkrè awu anii ma laj. »

GuGu wàà : Bai na i na njé GuGu antéma na bukóí anyu cee lee ma ?

Ujono wàà : « U ta dû gunco na gu ta ajuum gishebu, i na san n'aki na. Bukóí gi cee na yee ma, na GuGu a na lee gën. GuGu a naa pala anii a ce nju. Gaja ga kâja na GuGu kañkulo, ashee njí ucine ntéma ní. »

l ta naa yêe i tôr "Yé naa ada" kabusau ijunii, kpâ ma:

revue-gugu.org/sl/05.htm
nî.

Ajónka :
ISA ASIS
Rahaman
iar@revue-gugu.org

bafaña, iđe dâ aki fee ; k'i lal n'a-kundénden akuufaña na ma laj. »

GuGu wàà : Mu pala ka i na du bere bakul "Yé naa ada" kalaa-baru kabupa ni ?

Ujono wàà : Bukóí laj gi na du bere bakul ma na wàà, naa mbupa nde n wudà uđura ; ađuwaa arè a ta njé agalei ncén, i na taa taa ni na. Ade ti kara gaye gikrè konyuñca laj. Halı bere ba sëba na njon abo na shee amu. »

GuGu wàà : Ùka na i buña na laa abupa de ?

Ujono wàà : « Bashidì atiya na gi buña na laa abupa de. Ađuwaa gaja 1980 Jaama këbaja bađen ba pi atakomin ni atiya ; katam suprefektiir na gën. Ba kpa ma, na ba taba amu inawiya mbađee n wudà ntéma ni ma. Ba sheu ma, na ba togo ayoko ma naa lée na

ntéma ma. Ayoko de ni gën atala ikéka unan na kùebiri, abói, abo n'umaashin bacépéraka abo banan gboo. Katam de gunye ku gi na cérera n'abo. Arè ndee a na laa ayoko ma na gën, Idi koloji assébaka ni kabçejona Bashidì. Ama Fuudu, anii kafajaka Bashidì Ajegule, a na kë ntala. »

GuGu wàà : Gi njené were ashee atigikrè anii, kaashì na apaña ?

Ujono wàà : « Gi njené were ashee atigikrè anii kaashì na wàà, gi bô bere balaakaari gi wâla alë anii kaalei. Ađuwaa ikrè daa gi-dafunja na gibarbaja ma, i wudà abo bojo tuutuuma, na ka gi tâ na, gi tu pôc nkem. »

GuGu wàà : Bapaña pi laabaaru kambupa nde këbañono ?

Ujono wàà : « Mboi nde këbañono pi gën, amu GCM Yaaku-

Caacaa asaaka kajika

GuGu nomba kulumi kacaacaa na gəŋ wàà, baa aja na a ŋɔn arè ndee a sim gi lée afaawu ma, ashee atu.

Atusoro AFO lsaaka a ŋɔn bère beriu bayuđa ashee atu. GuGu bafɔli ni gi tu lâa pi afaja anyin. Gujɔɔ ŋguđee a ji ma na gəŋ, GuGu katoko sheetü kɔlayar na GuGu kaabukeli ŋgađee a naa câm na GuGu kabɔ iſɔli halı akpala inun ma.

I lee uciŋkérka ashee GuGu kanjkulo. Atəbaturka, kîđe ma, GuGu afɔli nde kambusau kulumi kanja laj i tu ŋê caacaa afɔli. I tu sêra alee gboo. Gi tı nyijɛ anyin wàà, baa aja a tōna asáà. N'utur ma; Gaja ga pêle koŋkaari.

Foto : GuGu kanjkulo

Mentions légales

Gufaŋa Gufołi

est une revue en langue anii. Son nom de marque est (le) GuGu. GuGu n'est pas une publication à but lucratif, mais plutôt un service pour encourager l'alphabétisation dans le contexte du "projet anii de SIL à Bassila".

ISSN : 1840-6610

Dépôt légal : 5426 4ème trimestre 2011,
Bibliothèque Nationale du Bénin
tirage : 162 exemplaires

GuGu est édité, mis en pages, publié, imprimé et produit par SIL à Bassila.

© 2015 SIL à Bassila

Responsable : ZASKE Martin
Rédacteur en chef : ZASKE Martin
SG de rédaction : ZASKE Stefanie
Chef correcteur : ATTI KALAM Hakimou
Chef distribution : BABABODY S. Nouhoum

Adresse : GuGu
SIL
B.P. 50
Bassila
République du Bénin

Mél : info@revue-gugu.org
Web : www.revue-gugu.org
Tél : 00229 / 66.66.11.11 MTN
00229 / 64.66.11.11 Moov

Il est prévu que GuGu soit publié par affichage sur des murettes de lecture. Ainsi, la revue est accessible librement et gratuitement à la population anii. La vente en détail n'est pas prévue. Le prix nominal est 2000 F CFA par copie.

Les abonnements - de cinq éditions - sont disponibles sur demande au service clientèle au prix de 10.000 F CFA plus frais d'envoi et d'emballage. SIL se réserve le droit de limiter la vente ou les abonnements aux personnes ou structures engagées dans l'alphabétisation.

Les quatre pages de publicité par édition doivent servir d'abord à l'éducation de la population. Ils peuvent servir également à soutenir les frais de production. La direction de GuGu se réserve le droit de refuser toute publicité qui ne correspond pas aux buts d'éducation.

GuGu encourage les lecteurs à écrire à la rédaction à lecteurs@revue-gugu.org ou aux adresses avec des articles individuels.

Les lettres de lecteurs peuvent être publiées - sauf si l'expéditeur a exprimé clairement son refus. La rédaction se réserve le droit de réviser les lettres pour la clarté ou selon la place disponible.

Les articles qui arrivent sans commande deviennent une proposition à la rédaction. La rédaction décide librement de leur utilisation.

SIL est autorisée à afficher la revue GuGu en public dans la Commune de Bassila selon la délibération BS2011/N°14/MB-SG du 31 mars 2011 et selon l'autorisation du Maire de ladite Commune datant du 12 avril 2011.

L'affichage en public au Togo dans la Préfecture de Tchamba est autorisé par le Préfet de Tchamba selon l'autorisation N° 169/2011/P-TCH.- du 23 mai 2011.

L'équipe :

GuGu est produit en équipe. Cette édition n° 08 a été préparée par :

- ZASKE Stefanie et Martin
- ATTI KALAM Hakimou
- ISSA AZIZ Rahaman
- BABABODY S. Nouhoum
- FAFANA Moumouni
- IBRAHIM INOUSSA Malokia
- ISSIFOU Rahinatou
- ADAM BOURAÏMA Gafarou Agaïbou
- IBRAHIMA Z. Yaoussa
- ISSIFOU SOUMANOU Moustapha
- ADJANAÏYO MOUSSA Karim
- BABA BODY MOUSSA Rafiatou
- ALLEY DJOBO Fousséni

Les droits d'auteur appartiennent à chaque personne qui a créé une partie de GuGu. Les droits de publication appartiennent à SIL à Bassila pour la plupart des articles et des illustrations, même si l'auteur est nommé avec une illustration. Pour les exceptions, voir la notice avec les illustrations ou voir ci-dessous. SIL remercie les propriétaires des droits respectifs et les auteurs qui mettent leurs œuvres en public domain.

Page 2: Publication "Yô naa aqa" reproduit avec la permission de la "Commission Nationale de lange anii".

Pages 4/5: BlankMap-World.png by Cogito ergo sumo, disponible selon les termes de la licence Creative Commons paternité – partage à l'identique 3.0 (non transposée).
Page 7 (2x): Firkin @ openclipart.org; Public Domain; serpent "From 'Exploration of the Red River of Louisiana', Randolph Marcy, 1853"; centipede: "From 'The Zoological Miscellany; being descriptions of new or interesting animals', William Leach, 1845"

Le logo "GuGu" est enregistré et protégé chez BUBEDRA Bénin, tous droits réservés.

GuGu est créé dans le but de la libre circulation maximale. Pour des raisons de droit, il est formellement interdit de copier, extraire ou modifier cette édition entière ou partielle sans accord écrit de SIL, sauf parties en licences libres. Tous droits réservés. N'hésitez pas si vous avez des propositions pour reprendre GuGu ou certains articles dans le cadre de l'alphabétisation ; prenez contact avec le responsable pour trouver la formule qui convient.

Ketere

Atigikrè	abusaø 1 - 2
Yô naa aqa	
Gufaŋa Gufołi	mbusaø 3
Uyoɔ	abusaø 4 - 5
Iqulinyala	
Ikɔlì	mbusaø 6
Caacaa	mbusaø 7
Gi tı yee galei ŋgadee...	
Uyoɔ	abusaø 8 - 9
Aborø	
Spoɔr	abusaø 12 - 13
Usen BOLT gareyar	
Guricéra	abusaø 14 - 15
Bapi bagucerà	mbusaø 16
Gurma	
Gbantolo	mbusaø 17
Taarii na kifoto	mbusaø 20
Aja kaŋkèr ka awu?	

Ndulinya kula

[continents] i doo ikolom :

Garifontena (Ercopu),
Garidontena (Afrika),
Gamalikatena (Amalika),
Gacelentena (Asii),
Gatejikutena (Oseyanii) na
Gataltotena (Antartika).

Iqulinyala i lee gatena kula ibumbonc iqen ni, i woda buyala buqen n'atô ma. Ula baa ɔpaña u woda butena tuutuuma.

Garidontena (Afrika)

Garidontena ga lee ka ɔdulinyala ubumbonc unyuwtaja Gacelentena kaŋkem. Ga tì wala butena inyina-tèb-n'inon (55). Kabudèn bu gèj Benes na Togoo gitejshilelañ, Libii gonyipenelañ na Sautafrika gonyisonolañ atenten kpataa.

Kuyegu u lee iri bukuli-akoo-natèb-n'ikotoku-ishiri-n'inon asir akal [30 065 000 km²]. Afrika a

woda bère ɔkulo-ndèn-na-bukuli-ishinon (1 100 000 000).

Garidontena gađe ga yuga akpala inyw nì. Bokòi bu lee gonyipenelañ ma, bu tò n'uteru ba na yida wàà Saharaa ma, ace ndi laj. Na gonyisonolañ gu tò bukòi bu lee ađo n'año ma. Uto a tì nyi n'atenten na wu uteru kasau. cccc

Idju

Gamalikatena (Amalika)

Gamalikatena gađe kulamu u doo iri ikotoku-tèb-n'inon [15000 km] naa alee utènla ndee u lama awu ma. U woda bère bukuli-awanan-n'isçokulumi-na-tèb-n'inan (954 000 000). Gamalikatena ga dà ma, ga yuga asau iriu ni. Asau ñe na gèj Gamalikatena gonyipenelañ, Gamalikatena gicuca na Gamalikatena gonyisonolañ. Ðabanna asau iriu ñe, Gamalikatena ga woda butukèltèna buqen.

Amalika kabutena buñunii, tò na ndi laj ace atenten, bu doo butena akoo-na-tèb-n'inon (35). Gonyipenelañ kabutena bu pa buriu, ama bonyi bu gi yò atugusau atiya ; boni bu gèj : [États-Unis] na Kanađaa. Amalika gicuca kabutena bu pa kulumi, ama gadçejkono jì gi yò atugusau atiya. Gani jì gèj : Costa-Rikaa. Amalika gonyisonolañ kabutena bu pa tèb-n'inyi, ama Bresil na Arjantin na gi yò gishébu. Gi ta tò butukèltèna, butena bu pa tèb-n'iriu (13), ama mbuđee gi yò ma na gèj : Kibaa, Hayitii na Jamaïka.

Gamalikatena ndi laj bère tuutuuma ba na lè gigeeshikrè, gicuca n'atenten këbaja ba na lè Espaanyi kagikrè na Përtigal kagikrè. cccc

Gataltotena (Antartika)

Gataltotena ga lee ɔdulinyala ñen u ña gonyisonolañ kubonu ma na. Ga lee ɔdulinyala ndee terjku a kélékélè ma na. Gataltotena gađe kubodù na gèj iri bukuli-tèb-n'iriu-n'ikotoku-awanan-n'ishinon asir akal [13 900 000 km²]. Ga lee ka gatukèltèna ñgađee ga yogo awu ndulinya ni ma.

Ntalto na ntutalfuro i yò ka wàà, i sœu ɔdulinyala ñe urjunii. U woda ka buđu mbuđee bu woda

onyèjkrè awu qulinya ni ma. Bérre kë ba na ña ɔkèj na, adu onyèjkrè kukaŋkèr laj. Ama uyóu këbayeëja ba na sèra na ce na kòu uyóu kandi laj.

U cò ce ce ati ña afélè, naa alèj na Sautafrika ñaa iri kotoku-beriu-n'ishikolom [3120 km] ma, alèj na Amalika gonyisonolañ gboo ñaa iri kotoku ñen [1 000 km] ma. cccc

Garifontëna (Erccoru)

Gı ta tıç Garifontëna, ga lee ka үqulinyala ndee u jeba nqulinya kila ni awu ma, naa naa wala daa butëna išhinyi-w-na-cuni (49) ma.

Uqulinyala de kuyogu na gəj : ırı bukuli-təb asir akal [10 000 000 km²]. Garifontëna ga wuđa bëre bukuli-awariu-n'isççokulumini-unyw-n'ikotoku-awanyiw-n'inyuna-təb-n'inyi (742 452 000). Ga wuđa abonu, ađo na kibori tuutuma. Kađadaa a təjətəñe ayco.

Gı ta tıç daa butëna mbuđee gı yı ashee үqulinyala de atugusau atıya laj ma, gı tu sêra aŋə: Garifontëna, Gajaamatëna, Iŋgilishi-tëna, Italii, Beljiiki, Espanyi, Grees na Holand.

Teñku kabuto bu pada ka butëna bosaaka bojunii, ama abonu i pada ka Garifontëna na Gaceləjtëna. cccc

Gaceləjtëna (Asii)

Iqulinyala ıjunii ni, Gaceləjtëna ga yogo ka awu naa akcä wuđa bëre awu. Gaceləjtëna kuyogu na gəj ırı bukuli-išhinyi-w-n'inan-n'ikotoku-awanyiw-n'isççoganaanna-təb-na-cuni asir akal [44 579 000 km²]. Ga wuđa bëre akulounan-na-bukuli-isççoganaannan-inan-n'ikotoku-gıwa-n'inyi-təb-n'inyi (4 164 252 000).

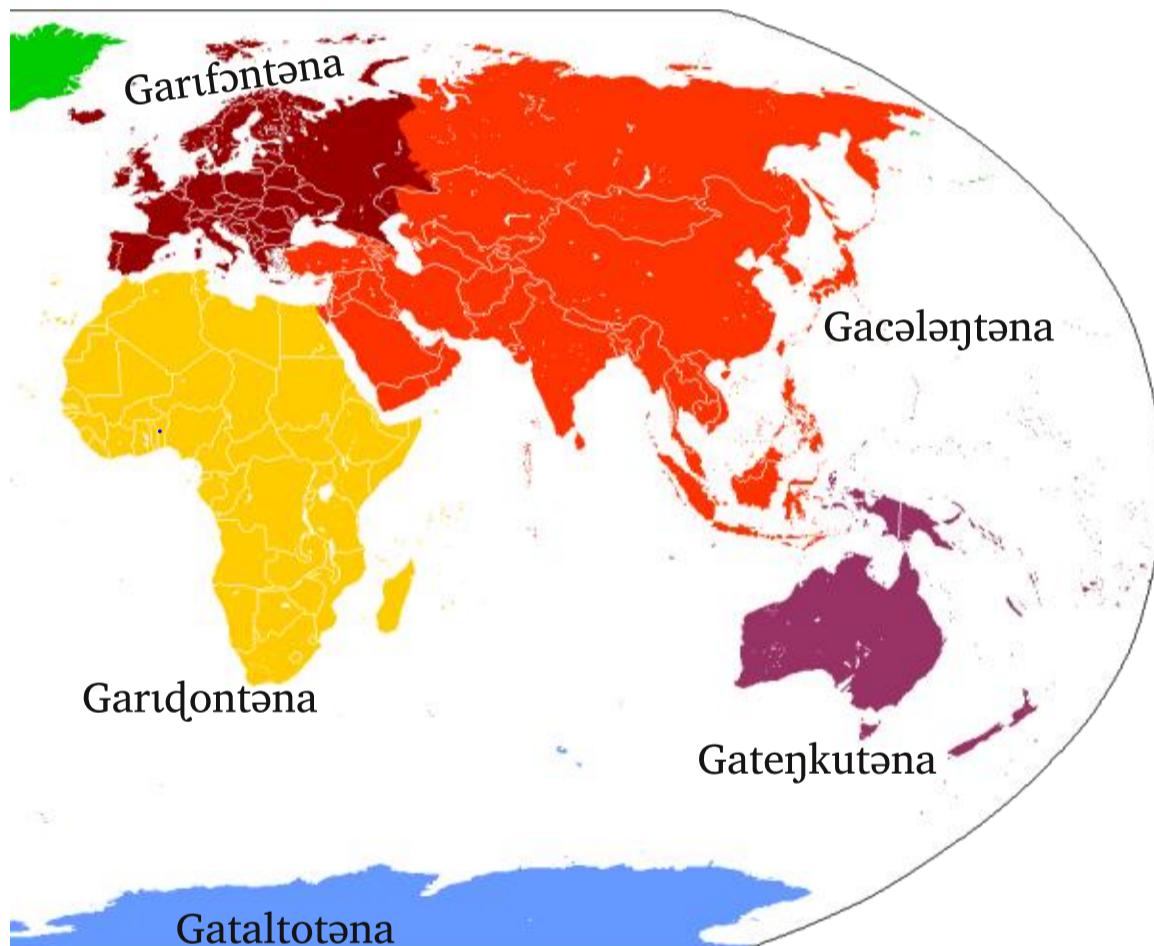
Aykoči i pađapađa Gaceləjtëna na Garifontëna ma na gəj : Ural [Oural] kabunu na kaato na Kokas [Caucase] kabunu. Buđoi bu pada үqulinyala de na Garifontëna ma na gəj : uyarı ukajkra dən na Ejipti kagusau.

Gaceləjtëna kabutëna bu pa išhinyi-w-na-cuni (49). Buđen bu gəj : Gacaınatëna, Indiya, Maka kaatëna, Japan, Rusii na Iraak. Uqulinyala de u wuđa butëna buđen bëre ba yogo ncən pää ma, daa Gacaınatëna na Indiya ma.

Abonu n'ađo i da ıjkəj ; utebu gboo u da ıjkəj.

Adiini mana babumbon beriu mbađee ba shee Gaja kandəndən ıjá ma, (Yahuudi, lgbəgbc na Ginnəma) baňkəmə n da Gaceləjtëna ni na. Kaňkəm adiini babumbon mbađee ba kç da acənjə ma na gəj akunà kađiini. Apá ndee i na kon i ma, kideñ ni gəj : Indiya, Caïna, Japan... cccc

linyala

Gateñkutëna (Oseyanii)

Gateñkutëna ga lee ka, үqulinyala ni, ıgadée ga da teñku kagiciúca ma na. Ga wuđa butëna təb-n'inan (14). Ama butëna təb-n'inan de ni, ıgadée bëre ba yó awu ma na gəj Ostraliya. A lee ka gatkəltëna ganyutaja ıgadée ga yogo awu nqulinya ni ma. Butëna mbuđee bu kç lee bubumbon atær Ostraliya aŋkəm ma na gəj : Papuaasi Ginee aföli na Seland aföli. Na butëna təb-n'udən mbu-

dee bu saa ma, bu tər. Ama butëna buđe ka bu man na, bu sə sə afələfələ gadəndən teñku kagiciúca. Đabanna butëna təb-n'inan mbuđee gı tam wáá ma, i saa daa butukəltëna ikotoku-təb (10 000) ma. cccc

Baňonka: GuGu kaňkulo

Foto: ISIFU SUMAANU Mostafa

« Tâa atər akunjkəwə lan
naa Gaja ga kâŋja n'aki atər akindi lan. »

Anii kasamaa aŋunii,

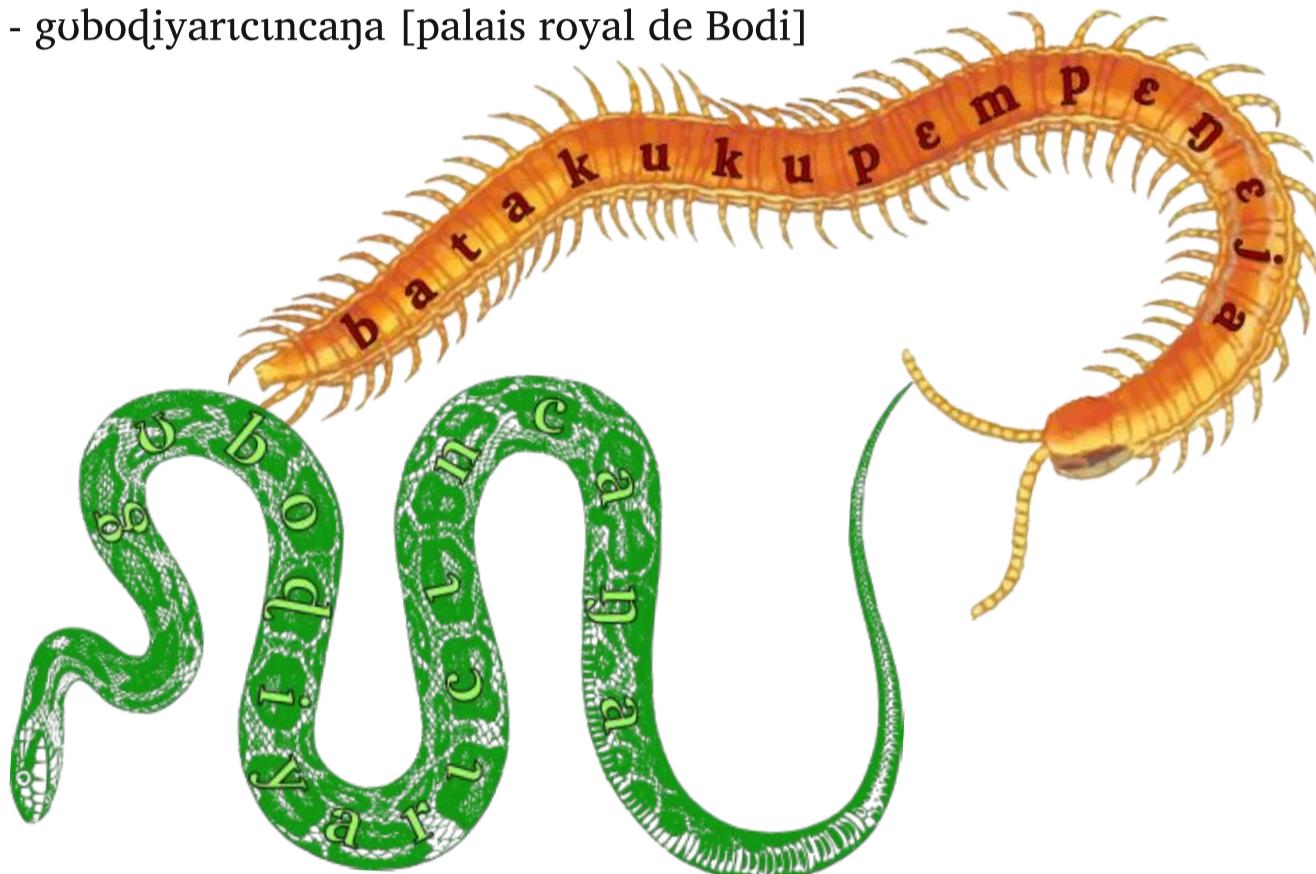
GuGu kaŋkulo n tı tı caacaa nde na shee atigikrə anii kəbaja baŋunii.

Caacaa de na gəŋ wàà :

Gı tı yee galei ŋgađee ga lama awu atigikrə anii nı ma.

Ukeeshu :

- batakukupemperiyeja [mécaniciens moto]
- gubodiyaricincaja [palais royal de Bodi]

Tőctő ma ukeeshu nde kabulei naa ayee anyuŋgaja galei ŋgađee ga lama awu atukeeshu nde kabuja ma, naa aŋon ashee atu.

Naa gı yê galei ŋgađee i ŋôñ ma kaashı, i tı sêra aŋon kaashı na gifcoñ upampaña laj ashee atu.

ŋôñ ma anyuŋyida, anyuŋginyipi kanomba n'anyimpá kaŋyida aŋfeliçoru laj naa aye togo ashee atu.

Abo iðuka kaayala jı gəŋ, gaja 2016 kaŋorɔ anyutaja 'ushilé uboŋoka, bukɔŋkɔŋò 6 ɖeidei giteŋshile.

Gaja ga shée anyin sáà !

Gujoñ ŋguđee gu ɖa ncen ma :

Asəbaka a wuđa ginyipi gitonjoka naa akɔɔ wuđa GuGu kabɔ kucam i ta shı ɖoo halı akpala inun.

Anyutaja a wuđa GuGu katoko kɔlayar naa akɔɔ wuđa GuGu kabɔ kucam i ta shı ɖoo halı akpala inun.

Ariutaja a wuđa GuGu katoko uđɔ kúlkúlúyar naa akɔɔ wuđa GuGu kabɔ kucam i ta shı ɖoo halı akpala inun.

l ta bôjo, anyi ŋôñ anyuŋyida, anyuŋginyipi kanomba n'anyimpá kaŋyida anyinabɔ laj.

Tôgo ma anyinabɔ ashee atu na nɔmba nde :

Gufaŋa Gufɔlı
SIL
B.P. 50
Bassila
Bénin

Kókò i tı sêra aŋon naa atogo na ŋyofotala ashee atu na nɔmba nde:

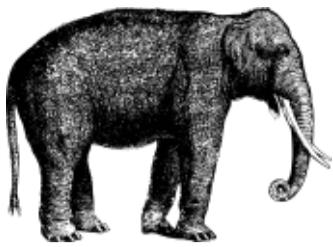
jeu-concours@revue-gugu.org

Kókò i tı sêra apı n'anyinabɔ ashee atu:

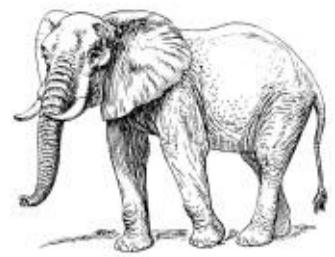
GuGu kabiroo nı
ŋkəlè Ajegule
Bashidı

l ta kpa na k'ı ŋe arè dən na, i tı sêra akɔɔ n'anyinabɔ adu GuGu kaŋkokoroko nfɔñɔ nı, n da na gucaŋkɔ ma.

Aburu

Garidontëna kaburu

a na kur; ushilé үрөлмә a tı kur ئىچە atomò ئىچىغانانا (160). A sëra buto bonyemka gishëbu naa asclə nökrəna kotalu agulə laj naa ئىيۋە, ئېسە n'ushilé i pàá na qù ampəu ishei na. 'Ushemulaq na gəj anaşa (imeta) ئىيۋ atcc ace anaşa unan.

Agujunu n'annubebé nlañaja i man ka alee 'ubul. Ubul de na a na ئورە na gađu na yç kanđawa. Uni de na a na pantel na guyo adim ataa atebə na ma, atađa n'ayufoi, akədə na bukə adu agano nı. A taa sëra ataa na guuni anyəm abəđa; uni na a na kon na ma. A lee ka abɔri asəbaka ndee a wu ibɔri nđulinya nı ma.

Aburu andawa gufa nı
Iburu ba lee ibɔri mbadée ba na sara ئukulo ma na. Bañkulo ndee n kannarı ndee n kpər gishëbu ma, n na tojo ئukulo; n na yee buto n'ujw kaaduđaka. Aburu a tı sëra ada nđulinya nı buja ishiri-natəb (70) koo ishınun (100) naa aye cii.

Garidontëna kaburu

Foto : Muhammad Mahdi Karim ; GNU-Lizenz für freie Dokumentation, Version 1.2

Garidontëna kamburunari na kampi

Foto : © Nevit Dilmen ; CC-BY-SA-3.0

koo lee alukoo iðœuka ifala ni ; ba ti rœjœ uceru bitani baja sul. l ti fanja wàà, aburu n'arè ba tè ba sêra aman ada gaðu.

Ba na lee ntëma njî qaa isuko ma, ama naa awuða ikashî awu isuko, na rœjœ uceru. Gacelëjtëna kiburu ba na kpa ijøjø ni na, na tojo ayó na pî na mpá ni qaa atulçorù mbaðee ba na tojo ayó na pî na mpá ni gboo ma. Budui lçorù k'a sêra afèl na ma, aburu a na tojo ayòkò ni afèl fée, halì ati kpa gaðui a na ce ma.

Ba ti cam uñjuru gboo qaa batënja ba na cam ma, afçon a na yïda wàà, [retraite] ma. Gatëna gaðe ni, iburu bariyëka kë ba tè inyina-tèb (50) na.

Iburu buðau fée

Đulinya ni urçj, ba ti bëla iburu kukëu naa naa yee buðau fée.

Gaja kotoku-dëen-n'awanan-n'iscc-ganaana-na-tèb-na-cunì (1979) ni ba lee iburu banjkonta ma, ba ñoo gakuli-gadëen-n'ikotoku-giwa-n'ishinun (1.300.000) ijøjø ni. Urçj buyogu u ti saa qaa kotoku-awariu (600.000) ma. Banyoo laj, bayeëja ba na yee pî na páá ; aduwaa anyoo ñe i ña caadja na qaa wura [or] ma.

Atugusau atiya, Panjari ni ba lee asënsi na kiðe iburu na buðau fée. Urçj iburu ba ti yelenshî buðuðaka, bere buyogu na gaðu kupam laj. Aburu a lee abori ndee a na cam gaðusëka kuyogu ma na. Bashidì kampá n cee lee guðo ku, mpá kupelu laj na iburu ba tèbè alæj na gaðu. ☺☺

Foto : Benjamint444 ; GNU-Lizenz für freie Dokumentation, Version 1.2

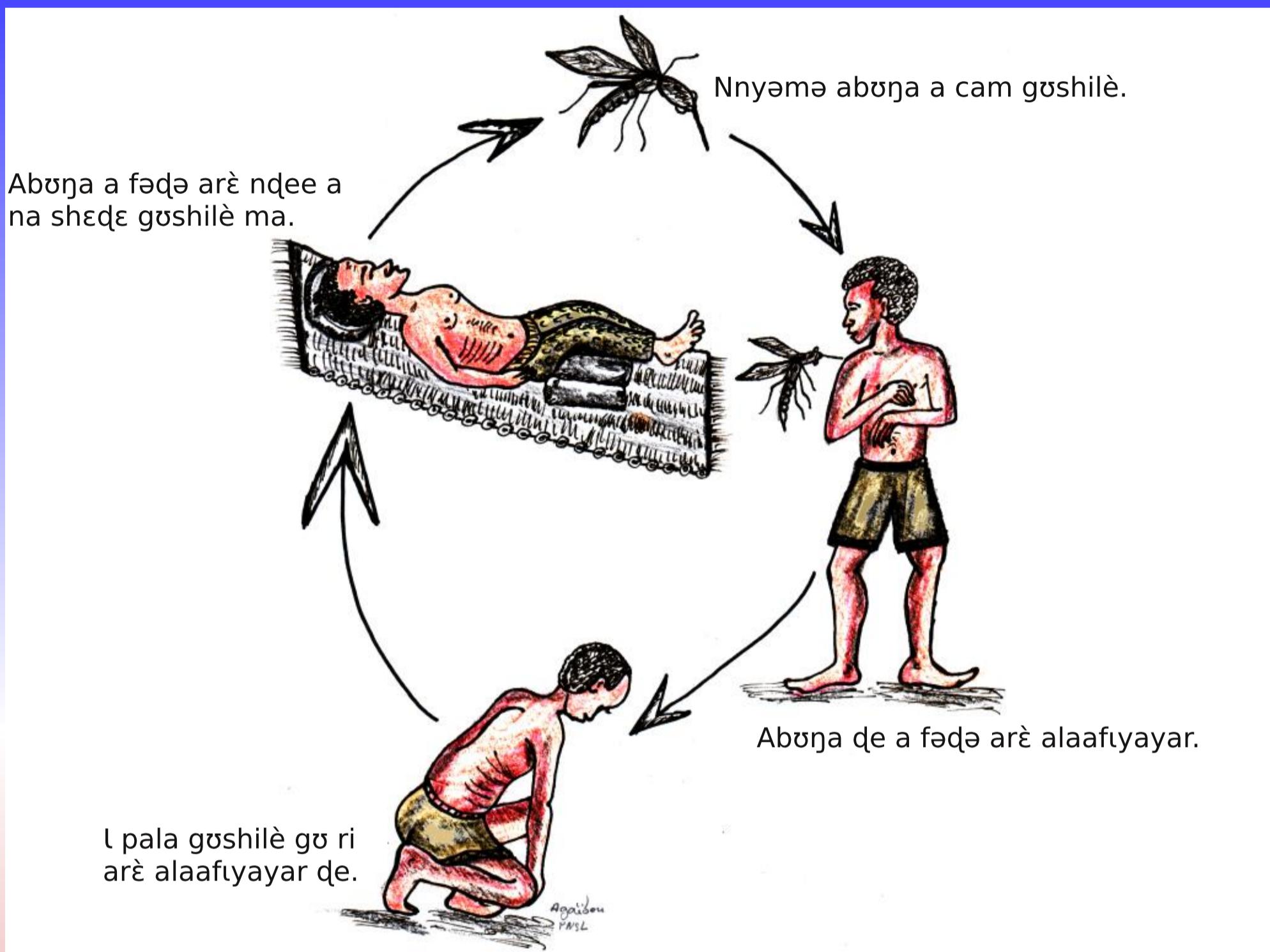
Gacelëjtëna kaburu a ti mana n'are n'ayòkò

Ajònka :
BABA BOÐI
SALIFU Nuhum

bsn@revue-gugu.org

Kô ma na laakaarl, pàá ma shêe anyinuwor anyinjushilè na !

Amorsoro Afo a lè amw wàà, gushilé gú da n'aqé. Na n taba ní wàà, mò lan na k'a ce logita na? N'a lè amw wàà : « K'l goro na, gú cee tì lee amw gèn naa atù kada. »

Ishilé uturka kañkém na lèe ní sooci, ama gushilé gú ri akokoli, abuña a fédé ní ma lan. Abuña ndee a fédé Afo 'ushedé kasáà ma, uni de ncc a fédé ka akokoli. Ishiliriu kañkém na kokoli a ci na gushilé.

I ta jî wàà, abuña dèn a fédé anyin ñkélé ndee l na shédé gushilé ma, baa k'us kañkér na, abuña a taa câm gushilé. Abuña de a ta fédé aré afol, aré de a taa shédé gushilé.

Baa gaja gapaña jí, bëre ikotoku-busubwa-bokolom [600.000] na kañkém ba na ci ashee gushilé kushedé, ibuña ba ta fédé pi.

Ama l da wàà, gi tì gi sêra akel gushilé. I ta naa shédé gushilé, l sim l cê logita atù shi ulémé na lo, baa k'us kañkér na. I ta naa kérè gushilé anyinjulé lan, ibuña mbadée ba na fédé anyin ma, kë ba koo ñé qáama atù shee anyimbawor gushilé na. I tui pâla gushilé gú sêra alén gađu.

I ta naa lô gushilé kùlémé anyinifala ní, l na kérè gushilé kù gèn!

Aré ndee a pala l na tur galei ñgađe ma na gèn, ñkulo ndee n da ashee fée kùla lan ma [Corps de la Paix] kandiyar, Penesul.

Liyo gayofosokiml aa?

Ga lee guyo ngeedee ba koo na yida waa, sekerekedi ma na, naa ada Garidontena ni. Kabo itolo koo ikonca i woda anfaani tuutuma ashee arè 'alaafiya.

Ba ti sëra alo kitolo aleen na nkema; naa naa du kikonc koko ni, nkema ni, aleen na tii gboo. Li woda anfaani daa arè a lo ntanku nkema ni ma, naa naa pele akonc gus-ic ni. Guyo gude k'us som tœu na.

Gi lée ma konkaar atonoj ateburumma kalaafiya atœu gayofosokiml asëba n'urion baa gafala gapanja ni!

Foto: BABA BOU SALIFU Nuhum

Foto: Mohammed Jannah

Arè ndee a na yee a yê awu daa wáá ma, a taa sëra ayida nomba nde 65.23.57.60; iga ba na yida waa GAP-O-En-Jee [GAP-ONG] ma, kanomba na gën.

Li ta naa yee li shi gayofosokiml ati tœu, kim ma asëla n'uriono Alaaji KALAM Karim.

Anomba na gën 97.32.28.51.

Arè ndee a pala li na tor galei ngade ma na gën, nkulo n da ashee fée kula laj ma [Corps de la Paix] kandiyar, Bashidli.

Usen BOLT gareyar

Foto: Augustas Didžgalvis

Usen Señ Leo BOLT

Foto: Erik van Leeuwen
(source: Wikipedia)Dulinya kacaacaa
2013, Mɔskuu,
anaña išhinun

Foto: Grzegorz Jereczek

Dulinya kacaacaa
2009, Berleŋ,
aŋana 200

**Aŋa na ba na yida wàà,
Usen BOLT?**

Usen Señ Leo BOLT [Usain Saint Leo BOLT] a lee Jamaika kaja na, naa naa cu páá. Ba ŋum ní afco 'aŋco ganaana kaja 'ushilé akoon'udən kuja, gaja kotoku-dənn'awanan-n'isccūni-n'ikolom [21 août 1986], mpá ba na yida wàà, Sheewuq Kontent [Sherwood Content] ma, Jamaika kaatəna ní na gəj. Anar Jenifee BOLT [Jennifer BOLT] n'ayar Welslee BOLT [Wellesley BOLT], faađe kəbaya-laja bampá ní, n'abaŋono Sadiki [Sadiki] na Sheriin [Sherine] sul na a ɖa akpər.

Bure kabupaŋa bu a na cu ?

Antəma njı gəj gare kicaacaa baleeka. Anaña išhinun [100 m], anaña giwa [200 m] n'anaña awanyiù labaka [400 m] i lee ka kpatakü ashee ní. Usen BOLT de a lee ka arè nđee a na cu nnyəmə na wu dulinya ní bure buđe ní ma; aduwaa agarë ga kaŋkər ka ncən nnyəmə wáá.

Gaja kotoku-banyiù-n'udən na a səba acam kpenle; ađe lee arè anyiutaja anaña giwa kaare ní, ampá kikarakara ní kacérá ashee sukuru bafanafanaka. Kushilé de, a cu waacì kipi akoo-n'inyiù na gaterkəma [22 s 04]; ađe wuđa buja təb-n'inan. Büköi a jí abojo na ma išhiléi ní ma, na gəj anaña awanyiù kaare galabaka, n'abasoro.

Iñomba mbađee a cu ma na gəj: Anaña išhinun laj, a cu i saa jégejége naa i tə waacì kipi təb [100 m : 9 s 58]. Anaña giwa laj, a cu waacì kipi təb-na-cuńi na gaterkəma [200 m : 19 s 19]. Anaña awanyiù laj, a cu i saa jégejége naa i tə waacì kipi akoo-na-təb-na-kulumi [400 m : 36 s 84].

Foto: Darren Wilkinson

Olempüki 2012, Londón,
anaja išhinun

Kîde ma iñomba bađe, naa atcc pí akpaarú n'anyiŋgilopí kaare kínomba. K'i na ñø wàà, ayifala đe a kaŋkér gare aa ?

Daa a pra qulinya ní ma:

Ayifala đe na arè asəbaka ndee a séra atojo "gusura gu mana" [records] babure buriu buđe ní ma. A lee ka arè asəbaka ndee a séra acam wura kíkprenle [médailles d'or] andəndən kēbaja bapi ba-

Foto: Erik van Leeuwen (source: Wikipedia)

Dulinya kacaacaa 2013, Mɔskuu,
anaja giwa

nan, n'aŋkulo kēbaja bapi banyi, naa ba qoo na ní bapi bakolom bure kīcaacaa Olempüki ní ma.

A lee ka urçj wáá gareyar ndee a cam ikprenle awu ma. Mbađee a tōnó naa acam ma, ba pa bapi ganaana, wura kēbaja pí gøj, naa acam arè anyiutaja kaja bapi banyi, sika [argent] kēbaja pí gøj.

Gatəna Caína kampá ndee ba na yida wàà, Pekēj ma ní na a pra gareyar asəbaka ndee a jí bure buriu buđe ma, Jee Olempüki uđčjekcōn de ní; tōnó n'usoro đen ba na yida wàà Karl Lewis ma, atam ní gaja 1984 na gøj. N'a lee gareyar asəbaka ndee taarii ní a séra aji "gusura gu mana qulinya ní" ičaacaa beriu Olempüki de ní ma.

'lkashı, akoŋkaari n'antəma ndee a na lee ma, i pala ka ba tı ní wàà: Laıtnıj Bolt [Lightning Bolt]; kaashı na gøj wàà, gaja kumılı [éclair du ciel], koo ara 'unyem [foudre]. Kaashı a jí wàà, a tı cu were qaa umılı koo ara ma. Urçj wáá a lee ka gareyar ndee a séra acuu afaa agusura gu mana kaakcōjkçj halı akpala ırıu ma, qulinya ní; tōnó na ñkélá ndee waaci aturka gakcōjkçj were were afclı [chrono électronique] a qoo ma, gaja kotoku-đen-n'awanan-n'isccoganaana-na-ganaana [1968].

Ayifala đe 'ulamu na gøj gunaŋa guđen n'isena awanan-n'ishinun-n'ikolom [1,96 m], 'udura na gøj atomò išhinan-na-təb-n'inan [94 kg]. Urçj wáá a wuđa buja akoo-na-cuni. Gare kaŋkulo ndee ní a da ma na gøj, Rasers Trak Clబ [Racers Track Club] Jamaika kampá nden ní.

Tam ndee a səba gare ma :

Usen BOLT đe, qoo gijala jí a səba gare kuceru tōnó na sukuru ajala ní. lđe ye saa wàà, ikei kabol, na

bol ndee ba na kë n'ibolu ma, n'a sɔlɔ na kë. Buja təb-n'inyi ní a wuđa naa acuu ashee ampá ndee ní ba ñum ní ma, caacaa Jamaika kaatəna ga na lee bujabuja na shee apá kisukuru bajala ma ní.

Ñkəj na 'uga bol n'ibolu kaja yar a ñu ní ikashı alə wàà, shée uni a rí gare kagucérá n'anye inyi. l tu sêra ace na ní ñyu. Gaja gađe ní na a kpa sukuru kaafala gafanafanaka ba na yida wáá, lisee [lycée] ma ní. Gađuu usoro đen ba na yida wáá, Pablo Mekniil [Pablo McNeil] ma, anaŋa išhinun kaareyar đen, a cam ní anye inyi ma na gøj. N'adé gboo a lee ntëma páá tōnó gijala gide, aji buđu buđen, afəđa buđen ní, halı a tı kpér apra arè gusùrá ñguđee a lee urçj qulinya ní wáá ma.

Foto: Steven Lewarne

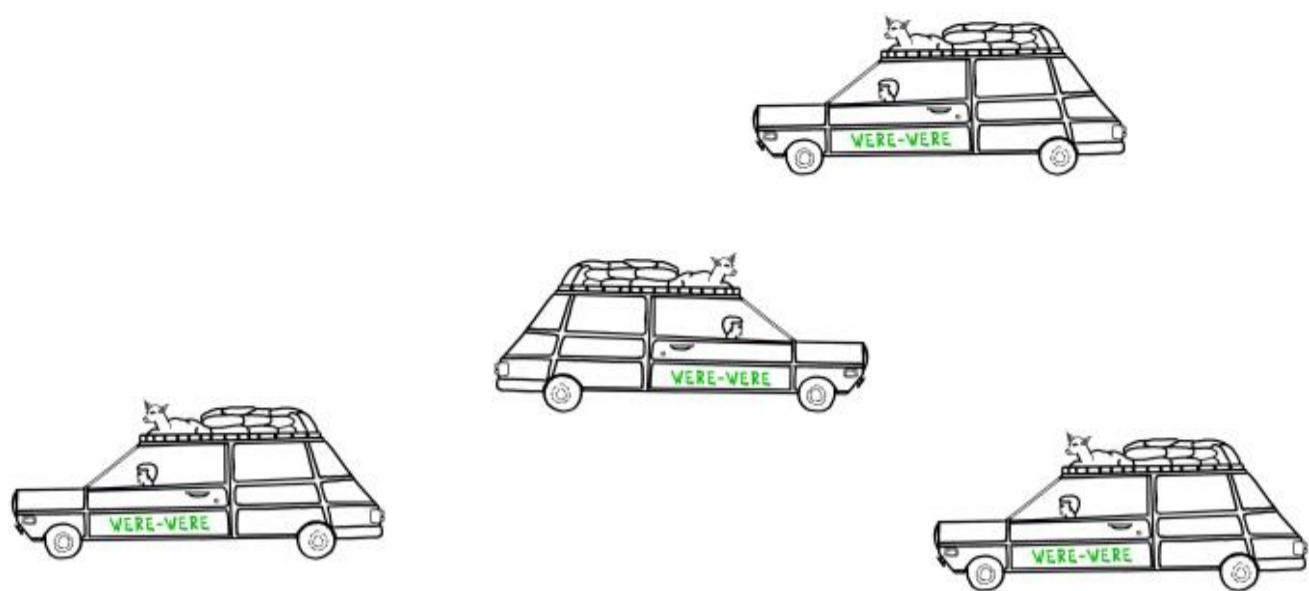
Olempüki 2012, Londón, ujaŋ

Ajɔnka :
ISIFU
SUMAANU
Mustafa

ism@revue-gugu.org

ALAASAN NA FUSEENI

Gürçəra kowalowalu:
Alaasan na Fuseeni ba lee išika nı naa adə Bashıdı, Fuseeni a lee afanjaka Bashıdı upacine nı na Alaasan a leeatakukupempreŋeja Kutönü kampá nı. Ba wuđa gupala Ramdaanatu, 'baya na 'bana ba da.

Alaasan na Fuseeni ba tı yıda bawor ginyipi laj naa naa ŋɔn iwaseeka na shee bawor naa ba pàá tı będa bagıkrə anii kuŋɔn na kutur na. Biwaseeka baŋɔnka nı, ba tı para bawor atəma na shee bawor ayɔkɔ naa naa togo ayɔkɔ daa ŋkuro, tıntinj n'ulimpi ma, na shee 'bana. Alɔɔriburja ba na yıda wàà Were-Were ma, uni na ba na

togo ayɔkɔ na shee bawor. Bapal Ramdaanatu a buŋa shedə masasara cei.

Alaasan antəma n tı sara gishəbu na shee nı. Ađe n'udən ba tı ŋɔ agatən-leedə, ama Alaasan a wuđa abɔ ndee ı na faŋa wàà, a shı gađu gađe jı ma. 'Acerekə dən a cam gubɔ ma, n'a kɔɔ cam acerekə afɔlì apele.

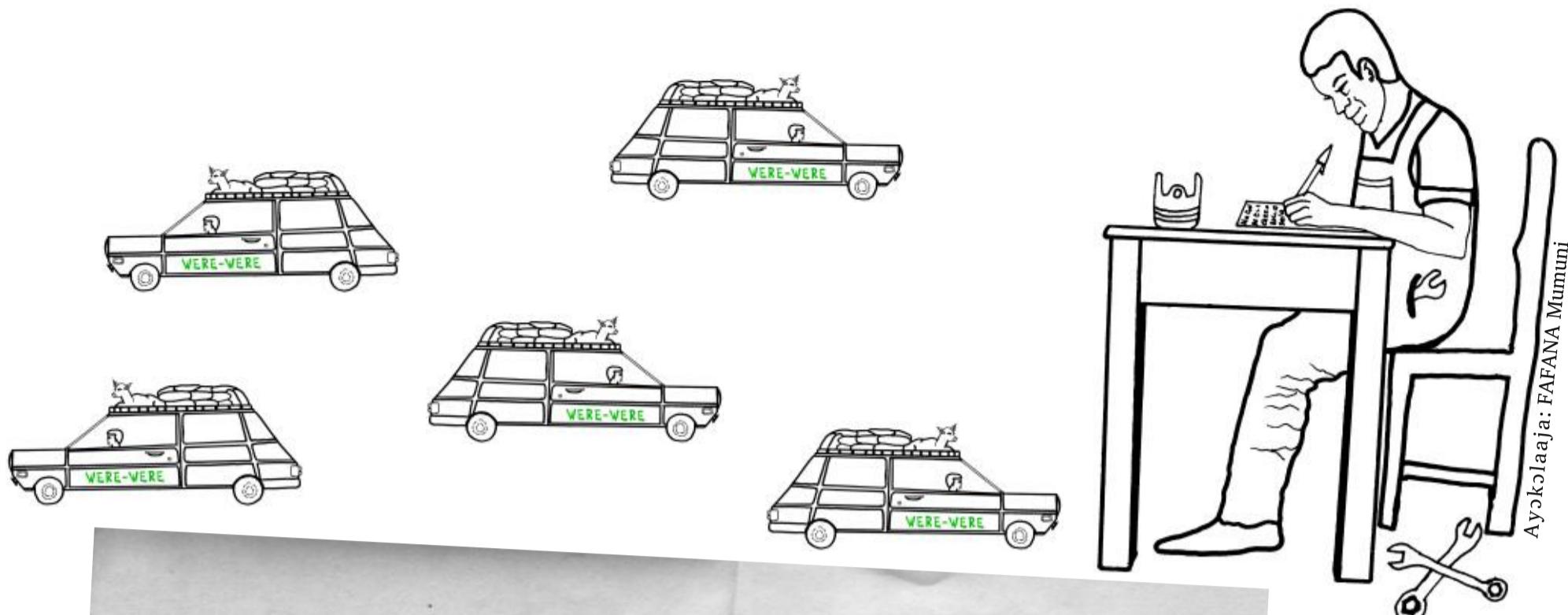
Aisha na Naıma ba lee išika nı gboo naa naa kaŋa na 'baya na rı aton-cunu na yala. Bađe na Fuseeni na Alaasan ba buŋa man alee sukuru. Alaasan na Naıma ba wa Kutönü ma, ba laa bawor gıkɔbi halı Alaasan a tı faŋa shiiye kaalei.

Alaasan a pı atı jedə gafala akamakama naa akɔɔ. Sukuru kuŋuru dən kaŋkələ Fuseeni a ce Kutönü atı jedə Alaasan gboo.

Fuseeni aŋkəm, Alaasan a tı da biti nı. Uđən a pı na takuku ashee nı a pêmprəŋe ma, ba nyim; ama ađe n'arət a jee takuku ma, ba lə arəŋə na bawor.

Usəmprə atɔɔka a da Alaasan usana. Ubɔłɔ batukupempreŋeja ba na du ma, ı cim na Alaasan wàà, aŋɔrɔ ndee a naa d̄o wáá ma, a naa kûlo.

gugu

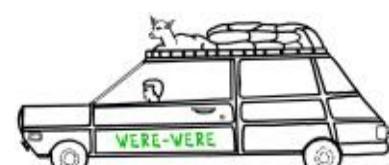
2014 - 04 - 15
Fuseenj, na galai!

Nnyama ntè yee ma yàla omatakuku afi, anyutaja
naa oja kitanc apele n'ubòl n na yee ma kùlo ma,
L' jì wàà takuku a cam gishebu ma, k'á yà na ztaa
bò arc dan a na yee a shi ma.

Usoro Adafunja dan a ñà amakòbè Naïma na /
nu pàá. A tè pc atc na jede ny na pc na grjòz na
Shee nc. A wuda ctanc awu amu a wuda clore
Kaadupempejeka naa naa yala clore bayono.
Ama, Naïma a la ni wòò, ade sols ade a kò amu;
c' nli jì wàà, n lee were. Galay ntè yee ma lee
Koykaare akpede were. AKI gboo sàba ukpede
Bashide. U ta bòò naa ma pc ge cê atc bò
amakòbè ayar mana naa la pc gaquu shiiye
Kukpede u Kpa boyoma.
N yide atuya na.

Sala gafala gayunii ashee amu ka manyir
Ausha lay gboo na.

Amu na Alaaasan na kutsnu.

Nawaalıyatı na Matinu

Girma

Nawaalıyatı na Matinu ba lee bapi pı naa awuđa buja ɖeidei, naa naa lee sukuru ńku ndéñkóno nı. Bamæetér ađe tı cere pı baa njëj wàà: «U ta ńhê arè uñono, ba na sala nı na. U ta cê gađu gađen naa akpa, aki sala bafalija wàà, na gafala ma. Uñono ɖen a ta tōjo bukɔ buđen koo a na lee ntëma nden njı, ba na kanya na nı na.»

Ushilé ɖen, ba doo na sukuru na pı ma, na ba wa na guyà ɖen, ađe toño giye ađoo na gawara na pı. Ńkëj na Nawaalıyatı a lè Matinu wàà, a cê atı cam guyà de. Na Matinu a na taba nı wàà: «Aki ni?»

Na Nawaalıyatı a ce guyà de sul naa asala nı wàà: «Na gawara, baba.» Na baba a télə wàà: «Na gafala.» Na Nawaalıyatı a lè wàà: «Shêe ma câm aki, baba.»

N'a shee nı giye a toño halı agadu. Ba kpa ma, na baba a shee nı gatulı gađen naa alə nı wàà: «Halı á tí lée uñono, k'á jî icifala akindulinya nı ayc na.»

Ütabu

- U cam arè ɖen ayc doo daa u ta ma aa?
- Ba shee aki gujco ayc aa?

Ajɔnka:
FAFANA Mumuni

Gucérá 1

Itanı

Bapi banan mbađe bañunii ba cam gujco itanı. Lée ma baa aŋa na itanı kaŋkɔnta naa alə aŋa ija i yɔgɔ ka.

Lê ma barè ndee a sêra ashı cogoto ıdalaakoo-na-tèb kaja ma.

Ufoto: ISIFU SUMAANU Mustafa

Gucérá 2

Asala

Kîđe ma asala ndee i da bukupiri nı ma, naa alə mpaŋa n da ka faawu nđee gi ńcɔn alaŋ ma nı.

Lê ma asala ndee k'i da ncən na ma.

Ayekolaaja (4x) : ADAM BURALMA Gafaaru Agaibu, Kodowar

Gbantolo :

Ikei unanyar a yide
ikei unanyar lanj, na
saa ikei unanyar.

Gbantolo :

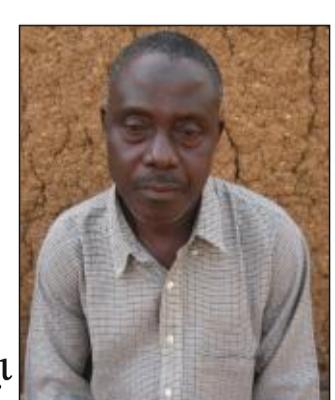
Basoro banyiu ba ce
guyee ma, n'udən a
kə ıfulə beriu. Ba na
sheu ma, n"usoro a lə
wàà, bađe ba yûga
ıfulə bađe. N'ıfuləyar
a lə wàà : « Aai, ka gi
yûga na, aduwaa
ıfulə bađe na kaalei
ji.

Ufulə udən, n na yee
ma sêla uđa.

Anyutaja, n na yee
ma đû uboł.

Ariutaja, n na yee ma
bêđa. »

Ajɔnka :
AFO Fuudu,
anii kafanaja,
Ajegule, Bashidu

Atoncunu kantəma Sulzbak kampá nu

Sulzbak kampá nu (Jaama), bəre tuutuma ba cee bıja tı lee atoncunu kantəma. Ama ıkkən katoncunu kantəma n fələ na Bashıdlı kanja, aqswaa kə ba na rı i n'ılakı qaa atı gı na rı ma na; ba na ko i na gatəna katəntən na laa. Galanı, gı tı gı kōda cei qaa gatəna nu katoncunu de kantəma n na sara ma.

Bıkoı ba na yıda wàà, gatəna nu katoncunu ma

Gatəna nu katoncunu i lee bıkoı gısırá gıdən kı gı doo n'ayó ndee i fum atən doo bıja bıkulı gıyá ma na. Ayó i ta fəda atən, abınu kırkru na nıfırıko konyaş, gatəna kırıvıdız n'alesıra tuutuma ndee i na kpa gatəna nu ma, i na pala ayó de i na cəpəra apra atoncunu. Atoncunu de i fələ na ndee gı na lo atıya ma, aqswaa lni i na cəkəla n'atala nu. Lni kaja atoncunu i kañkər kañkər naa da gatəna nu ba na ko na laa.

Bundesarchiv, Bild F015004-0003/CC-BY-SA

Atala ndee ba səñkər atoncunu ni alaa ma

Aleheeri mbaqee atoncunu i lee ashee Sulzbak kampá ma

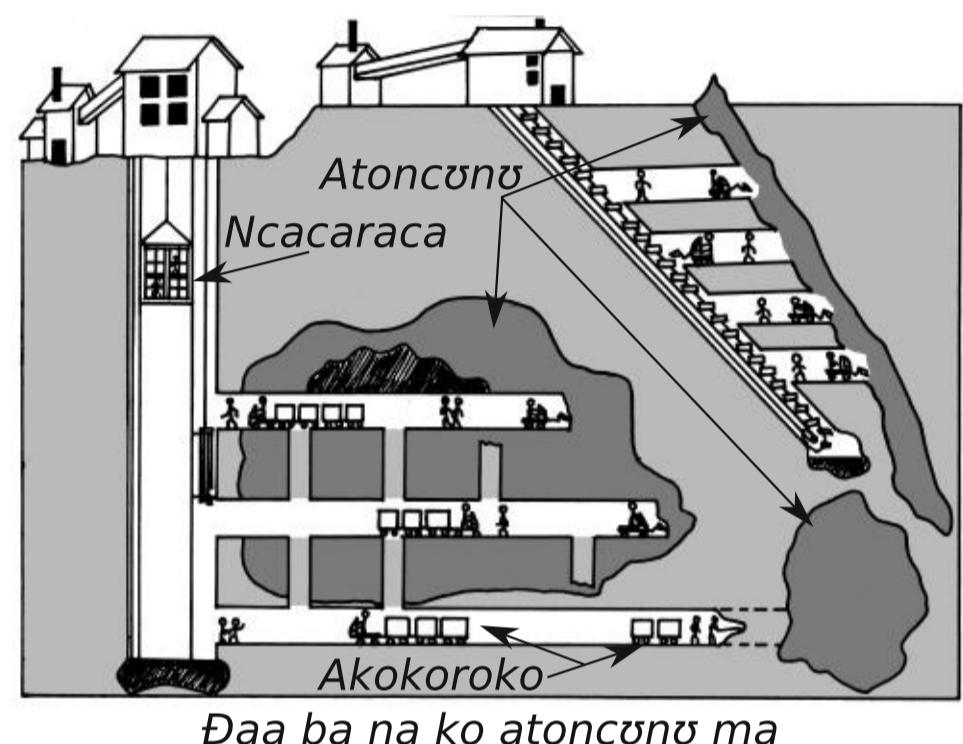
Atoncunu de nu ba na lo na sıda n'aku şnyəñkrə kasáà. Acəjə ba tı cəpəra i, tıde tı shee ıtonu ba na kal n'ıfətəla mpá nu. Añku ıbımbıncı ikañkra nu, gatəna ni katoncunu ni ba na lo na şıja n'arukı, aqswaa atoncunu de kırtonu ı tı kañkər. Atala ndee ba na səñkər n'atoncunu de nu ma, lni ni ba na tıca na şemreñe n'ıpeli.

Daa ba lee na ko atoncunu

Sulzbak kampá nu ma

Sulzbak katoncunu i da gatəna katəntən na daa anaşa ıshıñın [100 m] akpala gıyá ma. K'ı da alañlaç daa Sautafrika kija ma na. I jee galei ba na ko gıkulu daa lıko ma, ama

gıde gı loj gıshıbı, naa aye səra awakər ncən na laa atoncunu de katomò na doo n'aka. Naa ba ye doo n'aka, ba na pi atoncunu katomò de ni gatəna katəntən ıkkən naa aye dı i akokoroko ni adoo n'aka. Atoncunu de i na cəra n'atala ni, bade ba pâda-paşa i alaa atoncunu afələ, atala afələ. Ba ta laa i bojo na ba na səñkər i afələfələ. Kantəma n sım sım pää, aqswaa n hıyən bəre tuutuma.

Daa ba na ko atoncunu ma

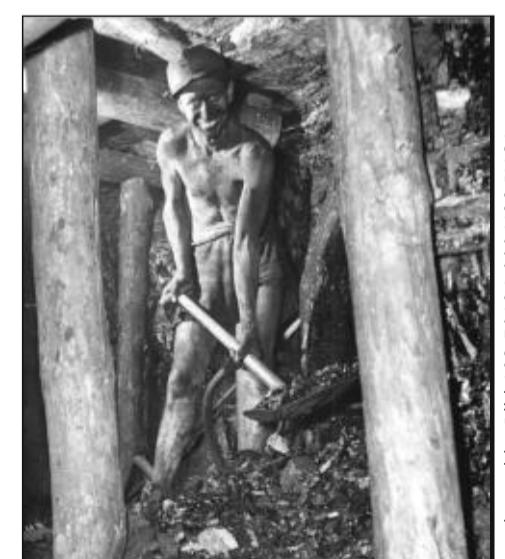
Foto: ISIFU SOMAANİ Mustafa

Bəre mbaqee ba bıja na lee kantəma ma, naı naa ba ye kpa gıkulu gıde ni, ba na tojo na bıfətəla adı laj kəbaja pı, naa aye kpa acacaraca argə gıkulu ni. Ayıko ndee ba lee na ntəma doo ma na gəj: ıngələgələ, ıocabı, ıçfırı, akokoroko, ıcacədaka n'akulu na mpəkilkəke arukı kınıñıca laj. Ayıko ndee bəre bade ba na kara na lee na ntəma ma na gəj: akıdəkədə ıbımbıncı ılamaka, ıtoko bacırka anye ılamaka baja, ayıko ndee ba na tıjı na bakəwə na bıtulukəkəi ma, n'akıkkı ndee i wıda tıccı kađı laj ma.

Bundesarchiv, Bild 183-1982-0706-307/CC-BY-SA

Arè a kır ndı laj kafətəla

Bundesarchiv, Bild 183-50124-0004/CC-BY-SA

Arè a tojo ıçfırı na lee na ntəma

Bundesarchiv, Bild 183-10167-0002/CC-BY-SA

Atoncunu kəbatənleeja ncacaraca ni

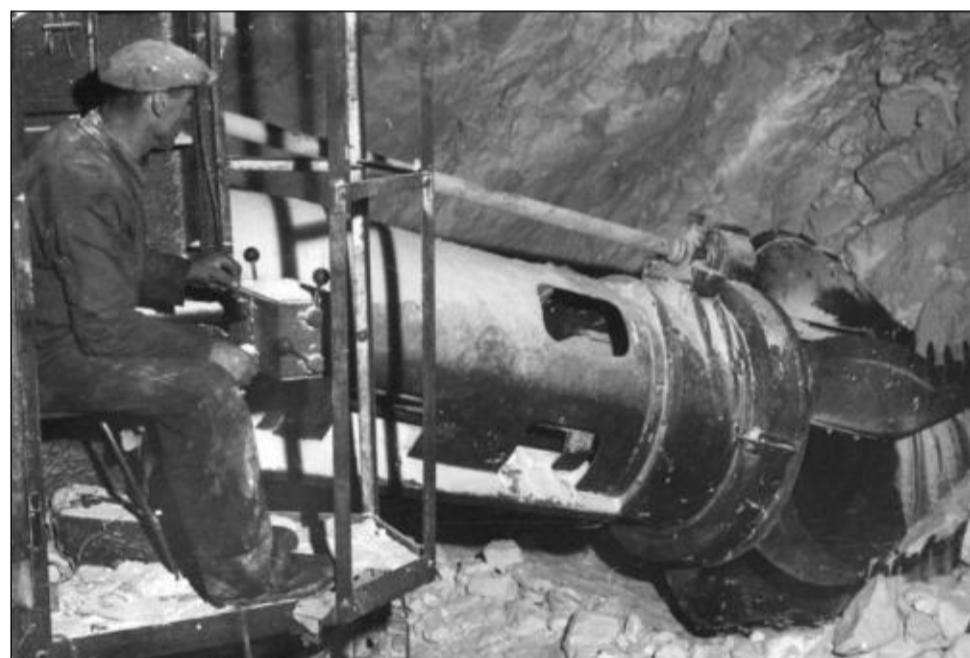
Bundesarchiv, Bild 183-24084-1817/CC-BY-SA

İjkoroko n'atoncunu

Bundesarchiv, Bild 183-G0530-0031-001/CC-BY-SA

Bere ba tı rumo atala kagımana na ηyıl

Bundesarchiv, Bild 183-17983-0001/CC-BY-SA

Arè a qə gökulu ni na pi atala na maashın

Bundesarchiv, Bild 183-13175-0022/CC-BY-SA

Arè a tı rumo atala kagımana na ndi laj

Doo ısuko ni ba na lo na bɔ na mpəkilkəke. Ntəma kisuko bađe, ba ta kpâ na pi gökulu gude ni, na kə ba cî na, kə ba dôo na pi na. İkomo laj, ısuko bađe ba tı səra afçon. Ntəma ndee ısuko ba na lee ma na gəj: mpəkilkəke n'atoncunu ni ba na bɔ na pi na gökulu kaanc sul, naa bere mbađee ba da aka ma, ba ye bɔ i adoo na ma.

Berei ba na lee atoncunu de kantəma ma, doo kəbaja na nnyəmə kəbaja gboo, ba tı pi tı na wıda ıshədə qən ʊ na ri bakufereferə ma. I jee galei ba na ce ıñırı were.

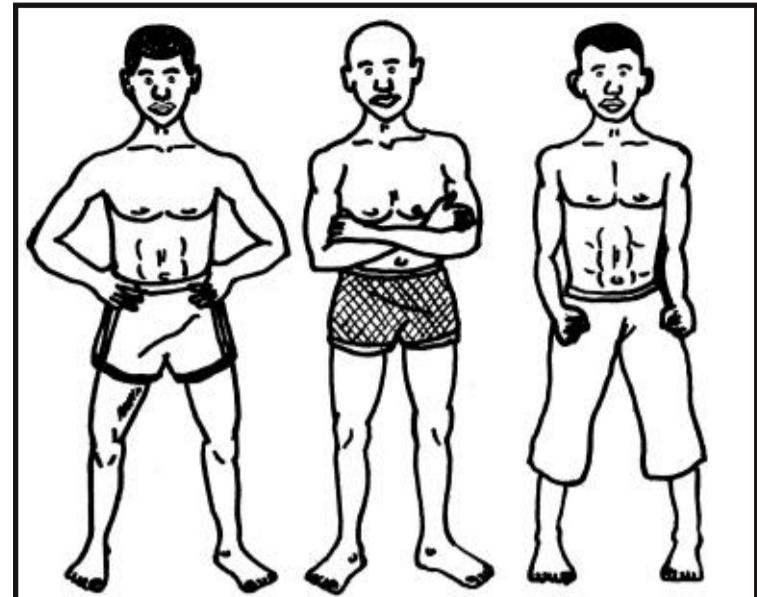
Đaa kabaamunu i pra ʊrçəj ma

Ürçəj wáá atoncunu de i naa da, ama kantəma (Sulsbak) n yiđe kagyakajkər laj. Sautafrika na Caına kija i buro gøyá ma laj na Sulsbak kija k'ı kɔ na shı na.

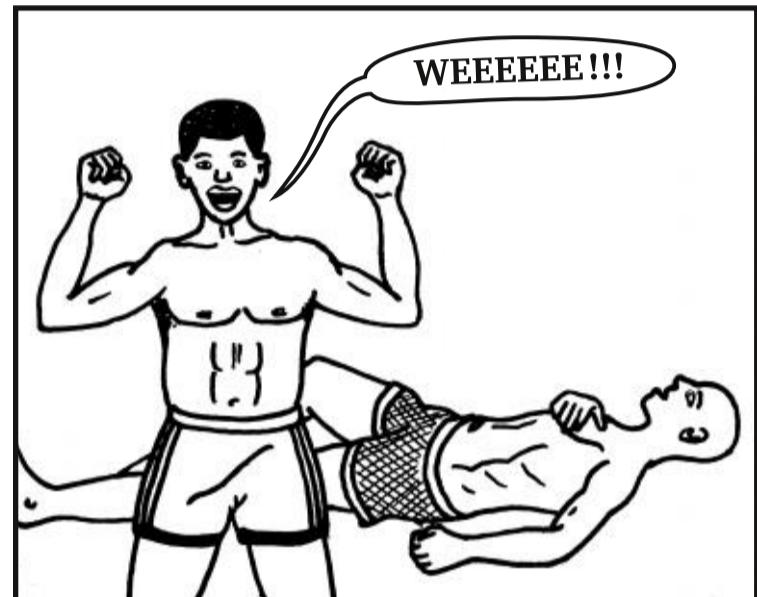
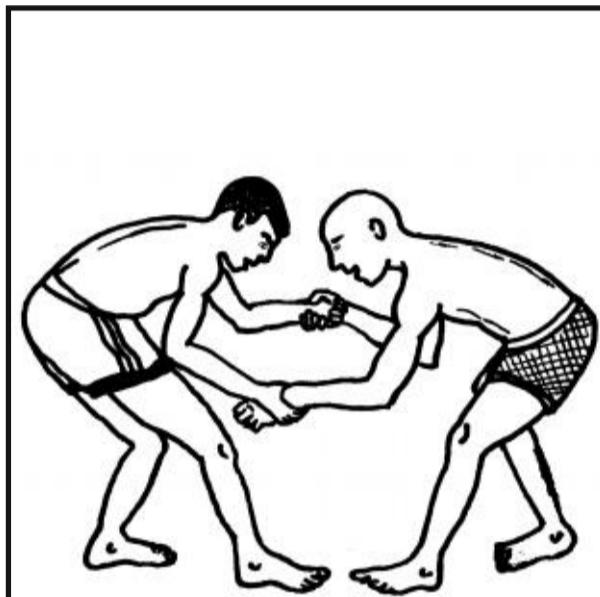
Ürçəj Sulsbak kampá ni, atoncunu de kantəma koyiđu laj, i pala bere tuutuumma ba tı ji ntəma kışhei. Bađen ba tı mana ifala ni na ce apá ifçili ni na yee atəma.

Anja kaŋkər ka awu?

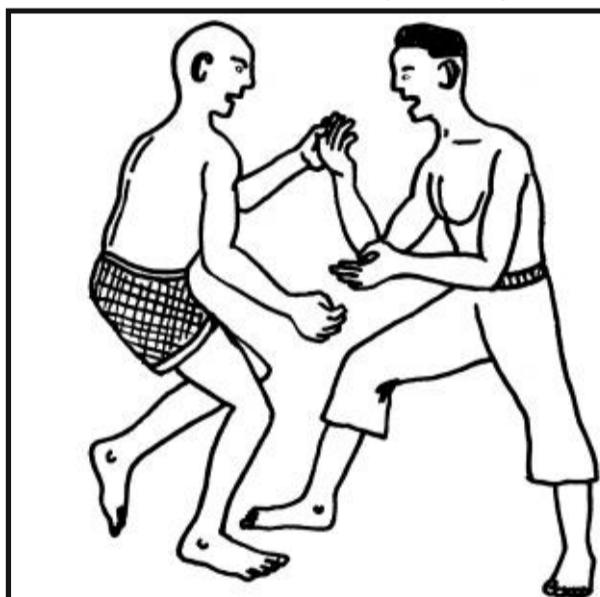
Bεrε beriu mbađe ba tı lε wàà, bađe ba kaŋkər. Gı kîđe ma banđee a kaŋkər awu ma, naa aye lε ŋgadée ga da ma.

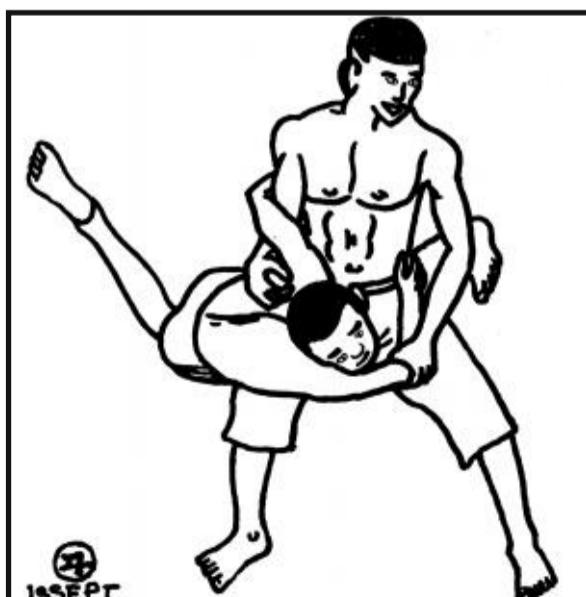
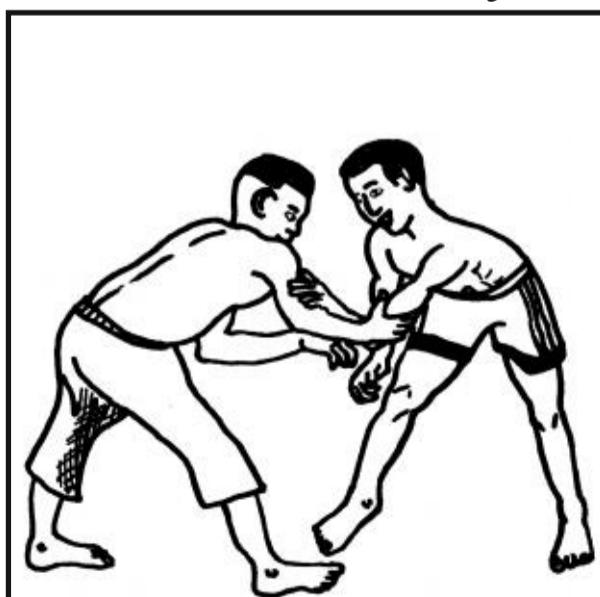
Asəbaka n'anyutaja ba ri ıbobo, n'asəbaka a kul anyutaja.

Anyutaja n'ariutaja ba ri ıbobo, n'anyutaja a kul ariutaja.

Ariutaja n'asəbaka ba ri ıbobo, n'ariutaja a kul asəbaka.

Atafaawu kaashi na gəŋ wàà: «Uđen a mana qulinya nı a lê wàà, ađe wu ka ma».